

DE PARADE

DE EXECUTIE VAN MAXIMILIAAN

Edouard Manet, *Executio van Maximiliaan*

EEN CYCLUS VAN VIER VOORSTELLINGEN OVER DE HABSBURGERS

Rudi Meulemans werkt met zijn ensemble De Parade aan een vierluik van voorstellingen die inhoudelijk met elkaar verbonden zijn door één thema: de langzame ondergang van het Habsburgse rijk in de tweede helft van de 19de en de eerste decennia van de 20ste eeuw. Bij het verdwijnen van het Habsburgse imperium werden meteen de contouren zichtbaar van het Europa van de 20ste eeuw, dat vandaag zijn definitieve (?) vorm zoekt in een nieuwe eenheid voor deze lappendeken van landen, landjes en regio's.

Elk deel van de cyclus tekent zich af tegen de achtergrond van een dramatische episode uit die geschiedenis van de ondergang der Habsburgers. *Starnberg*, gerealiseerd in 2006, ging over het tragische leven van keizerin Sisi (1837-1898). *De executie van Maximiliaan*, dat op 21 maart 2007 in première gaat, heeft als aanknopingspunt de dood van Maximiliaan, keizer van Mexico in 1867. In het derde deel en het vierde deel komen respectievelijk de moord op troonsopvolger Franz Ferdinand in Sarajevo in 1914 en de zelfmoord van kroonprins Rudolf in 1889 aan bod. Deze politieke gebeurtenissen worden telkens gekoppeld enerzijds aan elementen uit de culturele geschiedenis van de betrokken periode en anderzijds aan thema's en/of personages die tot onze eigen actuele leefwereld behoren.

DE EXECUTIE VAN MAXIMILIAAN

Oubliez les idées de perfection et d'absolu, ne croyez pas qu'une chose est belle parce qu'elle est parfaite, selon certaines conventions physiques et métaphysiques. Une chose est belle, parce qu'elle est vivante, parce qu'elle est humaine.

Emile Zola, *Exposition des œuvres d'Edouard Manet*, 1884

In 1864 werd Maximiliaan, broer van de Oostenrijks-Hongaarse keizer Franz Joseph, naar Mexico gestuurd om aldaar als keizer de monarchie te herstellen. Dit plan, bedacht door de Franse keizer Napoleon III, had als doel van Mexico een Europese (Franse) kolonie te maken. Een Habsburger als vorst doen aanvaarden door de Mexicaanse regering leverde Napoleon III een bijkomend voordeel op: hij kon hierdoor de positie van Frankrijk in de alliantie met het zich reeds ontbindende Oostenrijks-Hongaarse keizerrijk verstevigen. Al snel beseftte Napoleon III dat deze waanzinnige expeditie hem zeer veel geld ging kosten: hij liet Maximiliaan en zijn echtgenote, de Belgische prinses Charlotte, in Mexico, ver weg over de oceaan, aan hun lot over. Zonder militaire en financiële steun uit Europa moest Maximiliaan al snel het onderspit delven tegen de liberale verzetsbeweging in Mexico. Terwijl Charlotte vruchteloos hulp zocht bij verschillende machtshebbers in Europa werd Maximiliaan in 1867 door de soldaten van Benito Juarez geëxecuteerd.

In *De executie van Maximiliaan* worden deze historische gebeurtenissen herleid tot een nevenspoor en valt de volle nadruk op de drie doeken (drie opeenvolgende geschilderde versies van het gebeuren) die de Franse schilder Eduard Manet (1832-1883) aan dit onderwerp wijdde. Geen van deze versies kon tijdens het leven van Manet in Frankrijk tentoongesteld worden, aangezien zij als een kritiek werden beschouwd op de overzeese politiek van Napoleon III. Rudi Meulemans laat het verhaal van Manets drie schilderijen vertellen door twee personages die twee verschillende werelden, twee verschillende tijdslagen en daardoor ook twee verschillende standpunten t.o.v. Manets intenties innemen. Hij voert enerzijds Théodore Duret ten tonele, tijdgenoot, vriend en

'exécuteur testamentaire' van Manet. Anderzijds verschijnt Michel, een jonge student kunstgeschiedenis, die we reeds kennen uit Meulemans' eerdere stuk *Caravaggio*. Michel geraakt 'vandaag' bij een bezoek aan de National Gallery in London zodanig in de ban van de daar tentoongestelde overgebleven fragmenten uit de tweede versie van Manets schilderij dat hij een zoektocht begint naar de ontstaansgeschiedenis van Manets *De executie van Maximiliaan*.

De elkaar kruisende monologen van Théodore en Michel leveren een beeld op van de revolutionaire betekenis die het werk van Manet in de geschiedenis van de Franse schilderkunst en van de schilderkunst tout court heeft gehad. Manet doorbrak met zijn werk de toen heersende tirannie van het academisme dat zich nog steeds vastklampte aan de antieke idealen van schoonheid en evenwicht en dat aan jonge schilders een vastgeroeste stijl, een dogma van het perfecte en het absolute opdrong.

Tegenover dit bloedeloos academisme stelde Manet 'la découverte du présent', de overtuiging dat je op een brutale, directe en intuïtieve manier kan creëren: "faire du premier coup ce qu'on voit". Een schilderij was voor Manet in de eerste plaats een autonome 'vorm', een geheel van kleuren en lijnen, een ruimte waarbinnen de kunstenaar een bepaalde compositie kon opbouwen. Toen Manets inzendingen, samen met de werken van een reeks andere kunstenaars die niet meer binnen de lijntjes wilden kleuren, in 1863 door het Salon - de aanvankelijk tweejaarlijkse en later jaarlijkse tentoonstelling in Parijs van nieuw plastisch werk - geweigerd werden, gaf dit aanleiding tot de oprichting van Le Salon des Refusés. Deze datum markeert het begin van de moderne schilderkunst en het einde van de autoriteit van l'Ecole des Beaux-Arts. Deze scheiding tussen de canon en de avant-garde zou gepaard gaan met een scheiding tussen het grote publiek en de moderne kunst. Manet behaalde wel succes met zijn werk maar dat was in de eerste plaats 'un succès de scandale'. Eén van de grote verdedigers van Manets werk was - naast Emile Zola - de Franse dichter Charles Baudelaire, die o.a. schreef: "comme un homme qui tombe dans la neige, Manet a fait un trou dans l'opinion du public".

De executie van Maximiliaan is een stuk over de vrijheid van de kunstenaar, over zijn gevecht tegen zowel de politieke als de artistieke censuur.

Marianne Van Kerkhoven

RUDI MEULEMANS OVER *DE EXECUTIE VAN MAXIMILIAAN*

“Alhoewel het project rond ‘De Habsburgers’ opgevat is als een cyclus van vier stukken, staat elk van deze producties op zich. *Starnberg* vertrok van andere motieven dan *De Executie van Maximiliaan* en die twee projecten zijn ook vormelijk zeer verschillend. De rode draad tussen de vier voorstellingen is weliswaar een onderzoek naar het ontstaan van Europa, dat samenvalt met de ondergang van de Habsburgers, maar in elk deel worden andere accenten gelegd. In *De executie van Maximiliaan* is dat een discours over de kunst en haar geschiedenis, in deel drie – over de gebeurtenissen in Sarajevo – zal de politiek centraal staan en in het laatste deel rond kroonprins Rudolf, de zoon van Sisi, wil ik inzoomen op de wetenschap uit die tijd. Rudolf was namelijk een fervent aanhanger van de theorieën van Darwin. Maar door de research die ik voor elk deel doe, word ik als het ware een bepaalde richting uitgeduwd: ik laat mij leiden door wat ik tegenkom en probeer mijzelf bij aanvang zo weinig mogelijk beperkingen op te leggen.

“Dat het discours over de kunst in *De executie van Maximiliaan* zo’n prominente plaats inneemt, heeft wellicht te maken met het feit dat ik nu 20 jaar theater maak, waarbij het nooit mijn intentie is geweest om enkel amusement aan te bieden of aan mijn werk een troostende functie toe te dichten. Kunst moet voor mij tot inzicht leiden. Dat uitgangspunt vond ik terug bij Manet. In zijn schilderijen is hij eerder bezig met het ‘hoe’ dan met het ‘wat’; de manier van vertellen is voor hem belangrijker dan het verhaal op zich. Je stelt ook vast dat de doeken die hij schildert gebaseerd zijn op al zijn vorige doeken en op de werken van voorgangers in de kunstgeschiedenis. Op dezelfde manier maakt voor mij elk project deel uit van een stroom. Al mijn voorstellingen samen tonen een evolutie, een manier van ‘naar de wereld kijken’. Leven en werken vormen voor mij een onlosmakelijk geheel.

“Ik vertrek steeds van uitgebreid bronnenmateriaal. Théodore Duret gaat op zoek naar documenten, verslagen, informatie over de executie van Maximiliaan, waarmee hij het werk van Manet over dat onderwerp kan stofferen. Manet bekijkt/leest dat materiaal: hij ‘ziet’ hoe het er in werkelijkheid aan toe is gegaan, maar toch verkiest hij niet die dingen ‘letterlijk’ te schilderen. Hij brengt wijzigingen aan, omdat hij zijn manier van vertellen daardoor interessanter kan maken, omdat hij een andere kijk op de dingen heeft. Ook die manier van werken herken ik.

“Het is de eerste keer dat ik een personage uit een vorig stuk (nl. uit *Caravaggio*) laat terugkeren in een nieuwe tekst. Er zitten in mijn verzameling theaterteksten wel meer personages die op elkaar lijken, maar de behoefte om de student kunstgeschiedenis uit *Caravaggio* te laten terugkeren in *De executie van Maximiliaan* houdt ook verband met de biografie van de acteur. Tom de Hoog speelde/speelt beide rollen. De terugkeer van dat personage is een rechtstreeks gevolg van de keuze om steeds met dezelfde acteurs te werken. Ook dat is een aspect van het werk als een stroom, van die eenheid tussen leven en werk. Door het schrijven, door de manier van acteren én door de keuze van thema’s wordt er stilaan een wereld gecreëerd waarin die personages thuishoren: ze kunnen opnieuw opduiken of delen van hun persoonlijkheid kunnen ‘verschuiven’ naar andere acteurs. Ik zie altijd acteurs voor mij, nooit personages. Voor de toeschouwers ligt dat uiteraard anders. Het creëren van zo een ‘eigen wereld’ geeft natuurlijk ook een soort van bescherming en behaaglijkheid. Dat terugkeren naar bepaalde personages biedt daarin een houvast, een soort zekerheid.

“Mijn werk gaat in feite altijd over kijken en bekeken worden. Ik behandel dat onderwerp aan de hand van schilderkunst of van fotografie (zie bijvoorbeeld *Don’t touch* over het werk van Robert Mapplethorpe). Maar eigenlijk is dat slechts een manier om over theater te praten. Die omweg via

andere kunsten maakt dat voor mij minder gênant. Ze schuiven een filter tussen mezelf en mijn onderwerp.

“Naast een discours over de kunst en de kunstenaar zit er in *De executie* ook een discours over de kijker, de toeschouwer. In de derde versie van Manets *Executie van Maximiliaan* zijn er mensen aanwezig die over een muur toekijken: ze nemen niet deel aan het gebeuren maar zijn toch aanwezig. Op het schilderij zien we ook een schaduw die eigenlijk alleen maar de schaduw van de kijker kan zijn. Die ‘kijker’ is in de eerste fase de schilder zelf; in de tweede fase wordt hij ‘de toeschouwer’. Daarom ook wou de schilder Francis Bacon het liefst dat al zijn doeken achter glas getoond werden, zodat de museumbezoeker niet alleen het werk zag maar ook zich zelf gereflecteerd in het glas.”

Opgetekend door Marianne Van Kerkhoven
Maart 2007

Rudi Meulemans, Johan Heestermans & Tom de Hoog

BIOGRAFIE VAN DE PERSONEN EN PERSONAGES DIE EEN ROL SPELEN IN *DE EXECUTIE VAN MAXIMILIAAN*

Edouard Manet (1832-1883)

Als zoon van een rechter en een peetdochter van een Zweedse prins groeide Edouard Manet op in een bourgeois milieu. Hij reisde veel: al op zijn 16de werd hij door zijn vader een half jaar naar Rio de Janeiro gestuurd. Als twintiger ondernam hij tochten naar Italië, België, Nederland, Oostenrijk en Duitsland. Ook Spanje fascineerde hem en later ontwikkelde hij een grote interesse voor Japan. Toch bleef hij erg gehecht aan zijn geboortestad en nam hij volop deel aan het moderne Parijse leven. In 1863 trouwde hij na een lange liefdesverhouding met de Nederlandse Suzanne Leenhof. Zij kreeg een zoon, Leon, maar gezien Manet onvruchtbaar was, kan hij niet de biologische vader geweest zijn. In 1883 stierf hij aan de ziekte die ook zijn onvruchtbaarheid veroorzaakt had: syfilis.

Naast schilder was Manet lithograaf, etser, en kopiist bij het Louvre. Hij ontwikkelde een persoonlijke schilderstijl die botste met de heersende conventies in de schilderkunst, vertegenwoordigd door de conservatieve jury van de Salon. Zelfs bij de 'Salon des Refusés' oogstte zijn werk felle kritiek. Erkenning kreeg hij pas van Emile Zola en later van jonge impressionisten in de jaren 60 van de 19de eeuw. Hoewel hij tegen wil en dank gezien werd als leider en voorloper van de impressionisten onderscheidt zijn werk zich voornamelijk door de nadruk op de onderschildering, het minder lichte kleurenpalet, en de belangrijke plaats die figuren blijven innemen. Op dit moment is zijn werk opgenomen in musea verspreid over voornamelijk Europa en de VS.

Maximiliaan Ferdinand Jozef, keizer van Mexico (1832-1867)

De in 1832 geboren broer van keizer Frans-Jozef van Oostenrijk-Hongarije werd 'de grootste' ofwel 'Maximiliaan' genoemd. Bepaald door zijn afkomst werd hij aartshertog van Oostenrijk in het Habsburgse rijk. In 1857 trouwde hij met de Belgische Charlotte, dochter van Leopold I. Na twee jaar gouverneur-generaal van het Lombardisch-Venetiaans koninkrijk te zijn geweest, liet hij zich door Napoleon III van Frankrijk overtuigen keizer van Mexico te worden. Na zijn kroning in 1864, bevond hij zich op een delicaat breukvlak tussen de conservatieve en liberale groeperingen in de Mexicaanse politiek. Zijn pogingen om bij beide stromingen in de gunst te blijven hadden een averechts effect, zijn impopulariteit steeg. Alleen met de hulp van de Franse troepen was de veiligheid van Maximiliaan te waarborgen. Maar na het einde van de burgeroorlog met Amerika trok Napoleon III zijn manschappen terug. Zelfs de vraag om hulp van Charlotte liet Napoleon III onvermurwbaar. In 1867 grepen de troepen van liberale verzetsleider Juárez hun kans. Maximiliaan liep door verraad in de val: hij werd gevangen genomen en gefusilleerd.

Théodore Duret (1838-1927)

Théodore Duret (1838-1927) was erfgenaam van een rijke notaris. Zijn fortuin liet hem toe veel te reizen en zijn leven aangenaam door te brengen. In 1863 stelde hij zich zonder veel succes kandidaat bij de wetgevende verkiezingen in Saintes. Als handelaar in cognac reisde hij o.a. naar Egypte, Indië, China en Japan. Van zijn reizen bracht hij een verzameling prenten en kleine voorwerpen mee. In 1865 reisde hij door Portugal en Spanje, waar hij Edouard Manet ontmoette. Hij werd bevriend met Manet, die hem later in contact bracht met Emile Zola. Vanaf 1867 vestigde Duret zich in Parijs waar hij o.m. stichter werd van *La Tribune française*, een publicatie waaraan ook Zola zou meewerken. Na nieuwe reizen naar het verre Oosten wijdde hij zich vanaf 1872 in Parijs aan kunstkritiek: hij verdedigde het werk van Manet en van de impressionisten. Hij schreef diverse kunsthistorische studies, waaronder *Histoire d'Edouard Manet et de son œuvre* (1902). Bij de dood van Manet was Duret de 'exécuteur testamentaire' wat het oeuvre van de schilder betrof.

Charles Baudelaire (1821-1967)

Charles Baudelaire (1821-1967) wijdde zich - tegen de wil van zijn familie - aan de literatuur, als dichter en als essayist. Ook zijn levensstijl als bohémien en dandy stuitte op verzet van zijn verwanten: zij stuurden hem op reis naar de tropen, ver weg van Parijs. Toen hij bij zijn terugkeer zijn ongeregeld leven verderzette, werd hij onder curatele geplaatst, een vernedering die hij nooit te boven zou komen. Hij zocht steeds meer zijn heil in drugs, alcohol en een losbandig seksueel leven. Dit alles kwam zijn gezondheid niet ten goede. Met de mulattin Jeanne Duval had hij een levenslange liaison die grote invloed uitoefende op zijn werk. Na de uitgave van het boek *Les Fleurs du Mal* werd hij door het Franse gerechtshof aangeklaagd, omdat het inging tegen de heersende burgerlijke moraal. In 1864 hoopte hij in Brussel op een betere ontvangst van zijn werk. Nadat bleek dat hij ook daar op weerstand kon rekenen schreef hij zijn verbittering van zich af in het kritisch pamflet *Pauvre Belgique!*. Uiteindelijk stierf hij in 1867 terug in Parijs aan de gevolgen van syfilis. Ondanks de kritiek van zijn tijdgenoten op zowel zijn werk als zijn levenswandel, is Baudelaires oeuvre nog steeds een ijkpunt in de literatuurgeschiedenis.,

Napoleon III (1808-1873), keizer van Frankrijk van 1852 tot 1870

Karel Lodewijk Napoleon Bonaparte was als (vermoedelijke) zoon van Lodewijk Napoleon, koning van Holland, een neef van Napoleon I. Nadat zijn twee oudere broers en ook zijn neef Napoleon II vroegtijdig stierven, werd hij eerste in de lijn van troonopvolging. Maar na de afzetting van Napoleon I was de Bonaparte-dynastie niet meer aan de macht. Na twee coupogingen, een periode van gevangenschap en veel afwisseling bij de machthebbers van Frankrijk, werd Napoleon III de eerste gekozen president van Frankrijk. In 1851 wilde hij zijn macht verder uitbreiden. Door middel van verkiezingen met een dubieuze uitslag werd hij door het Franse volk gekozen tot erfelijk keizer. Hij was een zwijgzaam en weinig indrukwekkend maar sluw politicus. Napoleon III koesterde ook koloniale ambities. Ten getuige daarvan o.a. zijn bemoeienissen in West-Afrika en China. Zijn interventie in Mexico, waar via zijn toedoen de Habsburgse prins Maximiliaan als keizer op de troon werd gezet, eindigde met een tragische nederlaag. De woelige periode rond de Frans-Duitse oorlog van 1870 betekende het einde van de keizerlijke loopbaan van Napoleon III. Hij stierf in 1873 als balling in Engeland.

Les Salons

Reeds in de 17de eeuw werd er onder de naam 'Salon de mai' in Parijs jaarlijks in de maand mei een tentoonstelling van werken van beeldende kunstenaars gehouden. Vanaf 1881 werden deze salons georganiseerd door de Société des Artistes Français. Deze academisch georiënteerde vereniging stelde een jury aan die besliste welke werken wel en welke niet tot de tentoonstelling toegelaten werden. In 1863 gaf Napoléon III, onder druk van de storm van protesten die was opgestoken als gevolg van het groot aantal geweigerde werken dat jaar, de toelating een Salon des Refusés te houden: één van de hier tentoongestelde schilderijen was Manets *Le déjeuner sur l'herbe*. Vanaf 1884 richtten geweigerde kunstenaars hun eigen Salon des Indépendants op: zij werkten zonder jury en zonder prijsuitreiking.

CREDITS

Tekst & regie	Rudi Meulemans
Met	Tom de Hoog, Johan Heestermans
Dramaturgie	Marianne van Kerkhoven
Stage dramaturgie	Sarah De Boeck, Fanne Boland
Licht	Arne Lievens
Grafisch ontwerp	Griet Dekoninck
Productiebegeleiding	Josée Lehon
Met dank aan	Jan Van Imschoot
Productie	De Parade
In samenwerking met	Kaaitheater
Met de steun van	de Vlaamse Regering, de Vlaamse Gemeenschapscommissie, het Vlaams Fonds voor de Letteren

PREMIÈRE

21, 22, 23, 24/03/2007, 20:30, Kaaitheaterstudio's
www.kaaitheater.be

SPEELLIJST 2007

13/04	Antwerpen	CC Berchem
21/04	Brugge	De Werf
27/04	Diksmuide	CC Kruispunt
28/04	Oudenaarde	De Woeker
11/05	Brasschaat	CC Brasschaat

CONTACT

De Parade
Tiberghienstraat 19
1210 Brussel
België
T +32 (0)2 218 03 67
E deparade@scarlet.be
W www.deparade.be